

Je nutné skonštatovať, že historicko-demografické analýzy vyselektovaných populácií sú v slovenskej historiografii stále ojedinelou témou. Vo forme monografií v poslednej dekáde vyšlo len niekoľko titulov, ktoré priniesli nové poznanie o skúmanej lokalite, a tak čiastočne doplnili vedomosti o slovenskom obyvateľstve v minulosti. Spravidla išlo o vydanie dizertačných prác, čo na jednej strane signalizuje istý optimizmus pre slovenskú historickú demografiu, avšak na strane druhej podobné výskumy sa nestali trendom a autori prác nie vždy našli po skončení doktorátu zamestnanie v akademickej oblasti. Do tejto kategórii možno zaradiť aj novú monografiu *Spoločenské a demografické pomery mesta Pezinok v 18. storočí* z autorského pera Aleny Mackovej. Tá svoju dizertáciu obhájila na Trnavskej univerzite, kde jej knižné vydanie aj bolo publikované. Monografia sčasti otvára aj demografické analýzy obyvateľstva, preto som sa jej rozhodol venovať v tejto recenzii.

Alena Macková rozdelila rukopis monografie do piatich kapitol, ktorým predchádzal Úvod, nasledovala časť venovaná dejinám mesta Pezinok na podstave doterajšej historiografie, následne predstavila vlastný výskum k dejinám mesta v 17. a 18. storočí, tretia kapitola tematizovala demografické pomery Pezinok do 18. storočia, štvrtá sa venovala spoločenskému a demografickému vývoju mesta v 18. storočí a text monografie bol ukončený Záverom. Výsledná štruktúra naznačuje, že autorka pri členení textu riešila viaceré metodologické prístupy, s ktorými zápasila pravdepodobne až do konca, čo skončilo nevyrovnaným pomerom kapitol. Najvýraznejší nepomer vidno medzi treťou a štvrtou časťou pričom jedna má sedem strán a tá druhá až takmer 140. Pri koncipovaní úvodu sa autorka vydala cestou, na ktorej iba predstavila kapitoly monografie. Podľa môjho názoru ide o staromódne spracovanie, v ktorom predstavuje základné termíny ako demografia či sociografia, čo do erudovaného výstupu nepatrí. Úvod mi vo všeobecnosti príde ako málo premyslený a pre čitateľa neatraktívny v kontexte nárokov, ktoré sú kladené na súčasné moderné monografické výstupy.

Cez predstavenie archívnych prameňov a bibliografie, čo autorka zvládla na solídnej úrovni sa čitateľ stretáva s interpretácií dejín mesta Pezinok v 17. a 18. storočí. Alena Macková sa venovala spočiatku veľkým politickým udalostiam, konkrétne dopadu stavovských povstaní na región a následne vývoju v rámci mesta. Možno oceniť, že autorka pracuje s historickými mapami lokality, na základe ktorých rekonštruuje hospodársky život v uliciach a konkrétnych domoch. Otázky hospodárskeho života v Pezinoku boli kvalitne spracovávané aj v ďalšej kapitole reflektujúcej formovanie miestnej spoločnosti v 18. storočí. Pred samotnou

analýzou problematiky sa Alena Macková venovala pramennej báze, na základe ktorej realizovala výskum k tejto téme. Je možno škoda, že analýza prameňov pre celý výskum nie je spolu na jednom mieste. Autorka sa pomerne obsažne venovala predstaveniu tzv. Karolínskej konskripcii z rokov 1715 a 1720 (s. 50–53). Po prečítaní jej riadkov však zostávajú pochybnosti, či prameň skutočne poskytol údaje, ktoré boli adekvátne analyzovateľné v ďalšej časti monografie. Macková však čitateľom priniesla veľmi atraktívny pohľad na lokálne pramene v podobe súpisov remeselníkov a želiarov, či komplexných súpisov obyvateľov slobodných kráľovských miest z polovice 18. storočia. Tieto pasáže sú pre čitateľov zainteresovaných do iných tém či výskumných vzoriek skutočne obohacujúcimi pasážami.

Následne autorka predstavila život v Pezinku na základe formovania hospodárskych aktivít miestnej šľachty, neskôr meštianstva a nenobilitného obyvateľstva. Osobitne zaujímavou je podkapitola o žobrákoch či remeselníkoch. Pristávám sa pri podkapitole reflektujúcej zamestnancov mesta. Autorka hodnotila, že v roku 1730 umrel miestny pastier v „úctyhodnom“ veku 90 rokov. Je potrebné upozorniť na to, že takmer isto išlo o vekovú preferenciu v tomto zápise v matrike pochovaných, preto k podobným zápisom treba pristupovať kriticky. Tiež ma zaujalo prečo sa ženy predávajúce strukoviny a živiace sa praním bielizne dostali do kapitoly o mestských zamestnancoch. V tejto časti by som autorke odporučil písať skôr o jazykovej príslušnosti ako o etnicite. Tej sa venuje na základe priezvisk, pričom sa autorka skĺzla do opisovania príbehov konkrétnych ľudí bez vzťahu k sledovanej téme danej podkapitoly. Tak sa do časti o etnicite dostali napríklad delikty vojakov, ktorým sa venovala v inej časti monografie. Pri analýze obyvateľstva podľa konfesionality Macková pracovala so súpsimi veriach katolíckej, evanjelickej a židovskej náboženskej skupiny. Je škoda, že publikované dáta hlbšie neanalyzovala a nezamyslela sa nad vzájomným podielom detskej a dospelaj zložky obyvateľstva.

V nasledujúcej časti autorka prešla do analýzy demografických ukazovateľov, ktorú začala reflexiou sobášov. Zaujímavé výsledky hrubej miery sobášnosti boli vypočítané za každý rok osobitne, konzistentnejšej interpretácii by určite pomohlo vyjadrenie kľzavým priemerom, vďaka ktorému by bolo možné hodnotiť trendy. Výsledky priniesli zaujímavé hodnoty palingamných sobášov (až 43 %), avšak ich zdôvodnenie absentovalo, podobne stroho bola okomentovaná aj sezónnosť sobášov a úplne absentovalo zdôvodnenie poklesu sobášov v 40. rokoch 18. storočia. Kapitola o narodeniach priniesla množstvo pozoruhodných výsledkov, ktoré však neboli adekvátne vysvetlené. Najskôr na s. 156 autorka odkazovala na výsledky hrubých mier z niektorých lokalít, tie však neboli zazdrojované. Väčším problémom je však absentujúca interpretácia výsledkov, za ktorú nemožno považovať len opísanie vypočítaných výsledkov. Je to škoda, lebo evidentne si autorka dala s excerpciou a spracovaním veľkú prácu, keďže vedela napríklad vypočítať podiel zdedených mien po rodičoch. Na vyjadrenie niektorých výsledkov mohla

autorka požiť grafické znázornenie, čo by podľa môjho pohľadu uľahčilo čitateľovi lepšie sa zorientovať.

Až v kapitole o úmrtiach nachádzame predstavenie formy zápisov, čo mohlo byť odprezentované v úvodných častiach monografie. Oceňujem, že A. Macková siahla po prameňoch charakterizujúcich dobovú formu pochovávaní, primárne *Rituale Romanum* a neopakovala tvrdenia, ktoré sa často objavujú v sekundárnej literatúre. Pri vyjadrení výsledkov hrubej miery mortality, však opäť nepoužila kľzavý priemer, čo by bolo ešte viac žiadúce, keďže vypočítané hodnoty sa hýbali od 73 do 25 ‰ (s. 167). V kapitole sa stretávame s častou chybou slovenských historicko-demografických analýz, zámenou termínu úmrtnosť za počty úmrtí (s. 170). Škoda, že pri dlhovekých prípadoch autorka neupozornil, respektive nepracovala s teóriou, že deklarované hodnoty sú výsledkom vekovej preferencie. Pri viacerých podkapitolách Macková opäť zostávala v rovine deskripcie výsledkov, bez hlbších interpretácií. S tým sme sa žiaľ stretli aj v závere monografie, ktorý ma skôr charakter zhrnutia z predchádzajúcich častí. Je škoda, že autorka sa nepokúsila o syntetickejšie zdôvodnenie zistených výsledkov.

V monografii možno nájsť aj niekoľko formálnych chýb, od tých najjemnejších až po zásadné. Výrazným prešlapom je, že v monografii nachádzame dva rôzne roky vydania, rok 2023 je v prednej časti, rok 2022 v zadnej tiráži. Na s. 16 sú v odseku pospájané slová. Na s. 120–121 sú pravdepodobne vymenené strany a podobne, dvakrát po sebe sa opakuje ten istý odsek (pred aj po tabuľke) na s. 156–158. Tieto chyby prirodzene nejdú na vrub autorky, ale sú vizitkou vydavateľa, resp. grafika.

Aj napriek kritickejšým poznámkam voči recenzovanému titulu vznik monografie veľmi oceňujem. Je výborné, že sa autorka podujala na pomerne zložitú mapovanie demografických charakteristík mesta Pezinok. Čítanie knihy je príjemným zážitkom, pri ktorom sa recipient ponorí do každodennosti života v meste a prostredníctvom kultúrno-antropologických exkurzov sa stretáva s konkrétnymi rodinami, jednotlivcami a ich osudmi. Kniha môže byť vhodnou inšpiráciou pre ďalšie podobné výskumy.

*Ján Golian*